

INTERJÚ ENGELMANN TAMÁSSAL

Turi Attila, Salamin Krisztina. Fotó: Éder Mária

Az anyaország számára kiemelten fontos feladat, hogy a határon túl is minden magyar gyermeknek természetes legyen az anyanyelven való oktatás a bölcsődétől egészen a felsőoktatásig. A magyar kisebbségi oktatási rendszer alapköve az óvoda és a bölcsőde, hiszen itt találkoznak a gyermekek először intézményes formában a magyar anyanyelvvél és kultúrával. A Kárpát-medencei óvodafejlesztési program rendszerszintű nemzetpolitikai befektetés, melynek része volt az új épületek és a régiek átalakítása mellett az óvodai játszósarkok, fejlesztőjátékok beszerzése, valamint a szakemberképzés is. A magyar kormány által 2016 decemberében elindított program keretében olyan oktatási segédanyagok kerültek kiosztásra, amelyek magyar nyelvű könyveket, játékokat tartalmaztak, lehetőséget biztosítva a magyar identitás megerősítéséhez. Az óvodaprogram külön figyelmet fordított a magyar anyanyelvű roma kisebbségre. Első ütemben az óvodapedagógusok képzését támogatta a magyar kormány. A második ütemben került sor 200 épület felújítására, és 77 új épület tervezésére, építésére. Engelmann Tamás építész a második ütem koordinálására kérték fel. Turi Attila és Salamin Krisztina interjúja.

› Milyen területeket ölelt fel ez a program?

Gyakorlatilag az összes leszakított területen, tehát Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján, Vajdaságban, és Ausztriában is épültek új óvodák vagy bölcsődék. Emellett a Vajdaságban, Horvátországban és a Muravidéken megújulhattak a már meglévő intézmények. Összességében elmondható, hogy az intézmények nagy része egyházi gondozásba került. Nekem a teljes program kezdettől fogva nagyon tetszett, örömmel vettem részt benne. Ez egy kulturális többlet. Elkésztető, hogy nemcsak nemzetiségi, nyelvi asszimiláció működik, hanem az asszimilációnak egy különleges szintjén még gesztusok is átalakulnak... Kárpátaljaiak mesélték, hogy a legkedveltebb idegen nyelv náluk ma a magyar. Azok, akik már nem beszélnek magyarul, szívesen adják magyar bölcsődébe, óvodába a gyerekeiket, mert tudják, hogy jó alapot, nevelést kapnak. Gyakorlatilag a közösség húzóerejévé vált a magyar oktatás és nevelés, az intézmények pedig nem zárkóztak el attól, hogy ha van hely, akkor másokat is felvegyenek.

› A te feladatod a program műszaki segítsége volt?

Eredendően ez lett volna a feladat, de a helyszíni tárgyalásokon meglepve tapasztaltam, hogy hiába vagyok a küldöttség része, az építészeti minőségre vajmi kevés ráhatásom lehet. Voltak olyan közösségek, amelyeknek már eleve volt

KÁRPÁT-MEDENCEI ÓVODAFEJLESZTÉS

Eredmények és tanulságok

egy építészük, aki títusterveket csinált. Ezeket a títusterveket építették meg a különböző helyszíneken, de a hely szelleméhez történő illeszkedés sokszor elmaradt. A legnagyobb problémának azt láttam, hogy a közösségi terek hiányoztak minden tervről, tehát nem volt legalább egy tornaterem vagy aula. Amikor kis falvakba mentünk, akkor helyi lelkészekkel beszélünk. Természetesen velük sokkal jobban el lehetett beszélgetni, őket jobban érdekelte az én véleményem a tervvel kapcsolatban. Mindig elmondtam, hogyan lehetne javítani a terveken, pontosan mi lenne jó az adott közösségnek. Aztán hazatértem, leadtam a jelentésemet, amiben összegeztem, milyen változtatásokra lenne szükség. Sajnos csak ennyit tudtam tenni.

› Voltak azért jó tapasztalataid is?

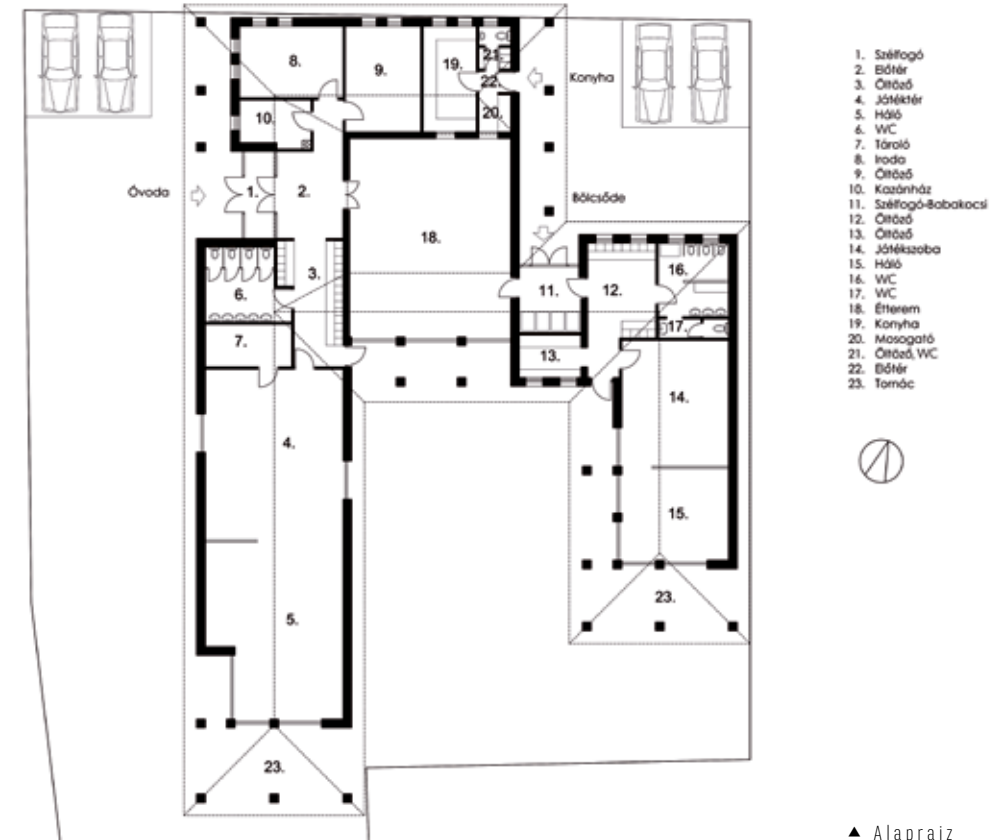
Erdélyben, az unitáriusoknál példamutatón működtek a dolgok: építész tervpályázatot írtak ki, melynek győztese egy valóban nagyon jó, színvonalas terv volt. A legnagyobb szakmai felkészültséget náluk láttam, de a felvidéki reformátusoknál is voltak magas színvonalú tervek. Ugyanakkor általában – építészeti szempontból – nincsenek jó tapasztalataim. A legszomorúbb eset számomra az volt, amikor a templom telkén volt egy, a századforduló előtt épült iskola, ami akkor szintén títusterv alapján épült igen jó színvonalon. Ahelyett, hogy ezt alakították volna át, ezt bővítették volna, inkább felvonulási épületként használták, majd utána elbontásra ítélték. Kárpátalja egy kicsit más világ volt. Ott a szegénység érződött nagyon, de nemcsak a szegénység, hanem a nagyon egyszerű építési hozzáállás, az alacsony műszaki színvonal is.

› Egy arculati kézikönyvet is készítettél ezekre az intézményekre.

A Szentendrei Skanzen főépítészt, Buzás Miklóst kértem meg, hogy csináljunk hat régióra – Csallóköz-Dunamente, Délvidék, Felföld, Kárpátalja, Szamos-vidék, Székelyföld – egy-egy építészeti útmutatót. Ennek része volt, hogy készültek títustervek is. Az épü-

◀ ▼ Manócska óvoda, Nagycétény, Felvidék, Szlovákia.
Építész: Engelmann Tamás títusterve alapján Kmetyó László, 2018–2020

▲ Alaprajz

letek egységekből álltak, hogy az igényeknek megfelelően lehessen kisebb vagy nagyobb együtteseket is építeni.

Mindegyik homlokzata kicsit változó volt, alkalmazkodott a tájegység helyi értékeihez. Délvidéken például kör ala-

kú volt a foglalkoztatója, száraz malom jellegű, míg Erdélyben például csúrszerű volt. A kézikönyvek kidolgozása előtt átnéztem óvodapályázatokat, amelyek az interneten elérhetőek voltak. Legalább 40-50 óvodát tanulmányoztam át. Nyilvánvaló, hogy maguk a szabályozások is eltérőek országonként. Az útmutatókat a magyar szabványnak megfelelően készítettem, de úgy vélem, ami megfelel a magyar szabványnak, azért az máshol is megállta a helyét. A kiértékelésnél leginkább az tűnt fel, hogy a közösségi terek rendre elmaradtak. Pedig nem pénzen múlt, mert a kormány bőkezű volt. Éppen ezeken a kistelepüléseken az egyik legfontosabb tényező az lenne, hogy összetartó közösség jöjjön létre, és legyen ennek kerete, egy hely, ahol össze tudnak jönni. Erre tökéletesen alkalmas egy-egy óvoda, így a mi títusterveink már megjelentek. Az óvoda egyben a magyarság egyfajta kultúrháza is. Sugározza azt a kultúrát, amit a magyar építészet, vagy a magyar kultúra megjelenít.

◀ ▼ Manócska óvoda, Nagycétény, Felvidék, Szlovákia.
Építész: Engelmann Tamás títusterve alapján Kmetyó László, 2018–2020

► **Felhasználták az útmutatóban megfogalmazott elveket, a títusterveket?**

Egyetleneg esetről tudok, amikor felhasználták az általunk megálmodott títustervet. Ez volt Nagycétény, ahol a Vidéo Alapítvány karolta fel az ügyet. Az építésre támogatás a programon keresztül érkezett, a telket Nagycétény Önkormányzata ajánlotta fel. Tervezés során derült

ki, hogy nagyobb telekre lenne szükség. Az alapítvány saját forrásból vásárolta meg az építéshez szükséges telket, ami háromszor nagyobb volt, mint az önkormányzat által felajánlott terület.

► **Ha egészében nem is, de ajánlásaitokat a részletek megvalósításánál alapul vették?**

Sajnos mire ezek a kézikönyvek elké-

szültek, én már nem vettem részt a programban, melynek éppen harmadik üteme zajlott. Addig azonban nem találkoztam olyan tervvel, ahol felhasználták volna. Azt nem tudom felmérni, hogy a munkánknak így mekkora haszna volt. Alapvetően az egyes épületek szerkesztését próbáltuk elősegíteni a meglévő építészeti környezetbe, a helyi

építészeti hagyományokra alapozva. Ugyanakkor, mivel óvodáról volt szó, a vizualitást kiemelten kezeltük. Kísérletet tettünk arra, hogy a népművészetet, a magyar népművészetet feldolgozó rajzfilmekből is ismert, a hagyományokhoz kötődő képanyagot, vagy éppen a kazettás mennyezetek motívumanyagát átmentsük. Ehhez képest nagyon elszomorító volt, amikor a helyszínen Disney-figurák viritottak a függönyökön, a falakon. Számomra elég furcsa, de Magyarországon is így van, hogy az óvodáknak manapság mindenképpen színesnek kell lenniük. Pedig lehetne fehér a homlokzatuk, ahogy a hagyomány diktálja. Amit én fehérnek javasoltam, végül narancssárgára sikeredett, de akadt példa a szivárványszínre is...

► **Infantilizálódik az épület?**

Az az érzésem, hogy ebben élen járnak a nevelők. Sokan infantilizálódnak, és nem tartják meg azt a példamutató, érett jellemüket, amelyet egyébként meg kellene örözniük. Sokan úgy gondolják, hogy a gyerek valójában egy kis felnőtt, csak még olyan butuska, meg olyan aranyos. Holott a gyerek nem ugyanaz, mint a felnőtt, hanem egy elképesztően érzékeny, és az istenek világához jobban kötődő lény, mint mi, megrontott és kényszerűségből alászállott felnőttek.

► **Számokra mi a legnagyobb tanulsága ennek a történetnek?**

Korábban mindig mint építész foglalkoztam a dolgokkal, de most, amikor megküldték nekem ezeket a terveket, illetve amikor az arcuati kézikönyveket csináltuk, akkor főépítési szemszögből kezdtem vizsgálni ezeket a kérdéseket. Amikor egyes terveket véleményezni kellett, akkor abban a pillanatban először a környezetet vettem górcső alá, az egész települést, a jellemző épületeket. Ma már a Google-lal végig lehet sétálni, kis túzással még a helyszínt sem kell ellátogatni. Végignézttem az összes épületet, összegeztem a látottakat, és próbáltam megfogalmazni azt a helyi építészeti jellegzetességet, amire alapozni lehet egy ilyen intézmény tervezése során. Úgy érzem, ez ebből a szempontból számomra is hasznos volt, mert az ember, ha építész, akkor bizony hajlamos egy kicsit belefeledkezni abba a feladatkörbe: alacsony lesz a horizont, és nem néz föl, csak le, a papírra. Amikor az embernek az a feladata, hogy bírálja a tervet, abban a pillanatban egy kicsit tágabb horizontból kezdi szemügyre venni a dolgokat.

► **Egyébként a tervbírálóknak pontosan ez lenne a feladata. Egyik oldalon természetes dolog, hogy az ember koncentrálna valamire, és a részletekkel foglalkozik, így**

adott esetben sokszor nem veszi észre a tágabb környezetet.

Az erdélyi Bihar megyében található Belényesen a katolikus egyház telkére épült az óvoda. Nem jártam a helyszínen, csak a Google-ből néztem, de a telken feltűnt egy régi épület, melynek kontúrjából látszott, hogy feltehetően egy értékes épület lehet, csak már megfosztották minden díszétől. Próbáltam kutatni, régi fotókat keresni. Ezek alapján kiderült, hogy tényleg egy régi épülettel állunk szemben. Erre a telekre, ezt a régi épületet figyelmen kívül hagyva épült volna be teljesen szervesen az óvoda. Megírtam nekik, hogy ezt a két dolgot egységben kell kezelni. Ráadásul a két épület között kialakul majd egy tér, azt a teret kell elsősorban megtervezni, hogy otthonos legyen. Itt megfogadták a tanácsaimat, és javították a terven. Egy másik épületnél volt egy speciális helyi jellegzetesség a faluban, amelyre az interneten figyeltem fel: speciálisak az oromfalak meg a díszítésük. Rákérdeztem, hogy miért nincs ez rajta az új terveken. Örömmel tapasztaltam, hogy az építész kijavította a tervet, és megjelent a helyi íz az óvoda épületén. Összegezve tapasztalataimat: a megvalósult épületek esztétikus megjelenésén sokat segített volna, ha előbb meghatározzák az elérni kívánt műszaki tartalmat. És mindezt még az elnyert összegek kifizetése előtt rögzítik, hiszen ez a jelenleg futó legnagyobb költségvetésű külföldi program, mintegy 38,5 milliárdos költségvetéssel. Sokkal inkább ellenőrizhető és befolyásolható lehetett volna...

KINDERGARTEN DEVELOPMENT IN THE CARPATHIAN BASIN – RESULTS AND LESSONS LEARNED

The Trianon peace pact tore a great number of regions away from Hungary. In recent times, providing Hungarian education for the children of families scattered across the border, from the nursery years to higher education, is a particularly important challenge. The remodeling of both new and old buildings was a part of the kindergarten development programme. However, it would have made the buildings a lot more appealing if the technical content had been better fitted to local conditions. To this end, Tamás Engelmann, the former coordinator of the programme, created a settlement design guide for presenting the type designs and the local architectural character that can be used for designing such an institution. The kindergarten of Nagycétény was built according to this concept.